

**R. P. Thomæ Comptoni Carleton, Cantabrigiensis,
Societatis Jesu, In Collegio Anglicano Leodiensi Sacrae
Theologiae Professoris, Cursus Philosophicus Unversus**

Carleton, Thomas Compton

Antverpiæ, M.DC.XCVII.

Disputatio IV. De modis sciendi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95656)

SECTIO III.

De Ampliatione, Restrictione, Statu, Alienatione, & Diminutione Terminorum.

I. **A**mpliatio est extensio termini à minori ad maiorem suppositionem secundum plures differentias temporum, quàm verbum importat, ut homo est animal, ubi licet copula sit solum præsentis temporis, vera tamen est propositio pro omnibus quinque temporibus à Summulistis enumeratis, quæ sunt Præsens, Præteritum, Futurum, Possibile, & Imaginarium, licet quintum à quarto non differat, dicunturque huiusmodi propositiones æternæ veritatis, cum fundentur in naturâ seu essentiâ, quæ semper est eadem. Unde cum terminus sumitur pro suis significatis existentibus pro solâ differentia temporis, per copulam importatâ, sive illud præsens sit, sive præteritum, aut futurum, tunc nec ampliari dicitur terminus, nec restringi, sed habere statum, ut, homo currit, ubi homo supponit pro homine nunc existente; sic Petrus dormivit, aquila volabit. Hæc autem suppositio dicitur minor respectu ampliacionis, per quam extenditur terminus ad maiorem suppositionem, ita ut accipiat pro existentibus non solum in hac, sed etiam in aliâ differentia temporis, ut, homo potest disputare, iusti in perpetuum vivent. Respectu verò restrictionis dicitur maior, nam per hanc non supponit terminus pro omnibus existentibus pro differentia temporis per copulam importatâ, ut, si quis dicat, homo albus currit, non supponit homo pro omni homine tunc existente, sed tantum pro homine albo. Unde restrictio quæ hac in parte ampliacioni opponitur, definitur esse coarctatio termini à maiore ad minorem suppositionem, quam pro tempore per copulam importato.

II. Ampliatio triplex est, prima secundum tempus tantum, pro terminis singularibus, vel communi simpliciter supponente, ut Petrus est posterior Paulo, nempe Paulo qui est vel fuit, est prior Iohanne, qui est scilicet vel erit. Secunda quoad significatum, pro ijs terminis, qui diversa significata habere possunt, ut, peccatores punientur, ubi extenditur ille terminus ad varios qui fuerunt, sunt, & erunt. Tertia cum termini concreti habentes materiale & formale ampliatur ad diversas formas pro diversis temporis differentijs, ut iustus fuit peccator, ampliatio fit secundum tempus & formam iustitiæ, & sensus est, hic homo qui est, vel fuit iustus, fuit peccator.

III. Quatuor modis fit restrictio, primò per appositionem adiectivi in eodem extremo, ut, omnis paries albus disgregat visum. Secundò per relativum, ut, omnis homo qui decessit in gratia, salvabitur. Tertiò, per appositionem obliqui in eodem extremo, ut, omnis aetio Christi fuit infiniti valoris; non tamen restringitur terminis si adiectivum vel casus obliquus sit loco prædicati, ut, omnis paries est albus, omnes libri sunt Petri, ubi subiectum seu rectum non restringitur per adiectivum & obliquum, sicut fiebat in præcedentibus exemplis. Quartò, per appositionem inferioris,

ris, Apostolus Petrus fuit Princeps Apostolorum: Rex Alexander devicit orbem.

Alienatio est cum terminus aliquis per appositionem alterius traducitur à propria suppositione ad impropriam, ut, homo marmoreus est in foro, in quibus non valet consequentia ab uno ad aliud, ut, est leo lapideus, ergo leo, nec è contra, quia leo solitarie sumptus sumitur pro famosiori, seu vero. Diminutio est, cum non simpliciter aliquid significatur, sed secundum quid, ut, aethiops albus secundum dentes. Cum verò subiectum non supponit pro differentia temporis per verbum importatâ, dicitur non incongruè distractio, ut, homo est mortuus, cæci vident, licet à quibusdam ad ampliacionem, à nonnullis ad alienationem revocetur. In his facile capiuntur tyrones ni caveant, ut si quis dicat, Petrus heri erat iustus, sed Petrus heri peccavit, ergo Petrus heri iustus peccavit, sic enim distinguendum consequens, ergo Petrus heri iustus peccavit quo tempore erat iustus, nego consequentiam, alio tempore, concedo, est enim argumentatio à sensu diviso ad compositum.

Pro modis argumentandi ex prædictis id præcipue advertendum, ut supponatur constantia subiecti, alioqui nulla est consequentia. Constantia autem est particula aliqua denotans existere id de quo est sermo, ut si quis dicat, omne animal currit, ergo leo currit, non valet consequentia nisi supponatur leonem esse, sicque deberet addi & leo est, tunc enim bene sequitur, ergo leo currit, alioqui dicitur de subiecto non supponente. Sic in restrictione non valet, omnis homo loquitur, ergo homo albus loquitur, nisi ponatur esse hominem aliquem album.

SECTIO IV.

De appellatione terminorum.

Appellatio est applicatio formalis significati unius termini significato alterius, sive materiali, sive formali, ut, magnus Philosophus, ubi si magnus, quod est formale significatum huius termini, applicetur, vel appellet supra formale significatum termini Philosophus, scilicet supra philosophiam, dicitur appellatio seu prædicatio formalis, si supra materiale, nempe hominem, dicitur materialis, & significat hominem esse magnum corpore, nil omnino curando de philosophia, sicut & in his propositionibus, medicus est citharædus, album est dulce, & similibus. Dicitio applicans significatum dicitur appellans seu denominans, potestque esse vel terminus substantivus, ut, dominus, vel adiectivus aut adverbium, & alij termini syncategorematici, ut, valde est doctus, tres medici &c.

Hic notandum, sicut mutatâ suppositione non valet argumentum, ita nec variatâ appellatione, unde hæc & similes sunt fallaces modi argumentandi, faber lignarius fecit cathedram, sed cathedra est lignum, ergo fecit lignum, vocaturque fallacia accidentis, nam ly fecit in maiori appellat supra formale, in consequenti supra materiale, sicque mutatur appellatio.

DISPUTATIO IV.

De Modis sciendi.

Modus sciendi est oratio ignoti manifestativa, intellige ex naturâ suâ, licet enim per accidens posset quis ex consuetudine clariùs hominem concipere auditâ voce hac homo, quàm his animal rationale, hæc tamen posterior oratio ex

natura sua est manifestativa magis illius significati, quod antea uno verbo quasi involutum concludebatur, hic verò natura hominis per suas partes explicatur, & quasi expanditur, omniumque oculis distinctè proponitur; Unde interpretatio alicuius

linguæ

linguæ ignotæ per aliam notam non est modus sciendi, quia non explicatius rem secundum suas partes evolvit & declarat homo quam *ζῷον*, quod verò quis per unum verbum intelligat hominem, non per aliud, est merè per accidens, quod scilicet unam linguam calleat, non aliam. Modi autem sciendi communiter tres numerantur, *Definitio*, *Divisio*, & *Argumentatio*; de duabus prioribus hic erit sermo, argumentationem in Disputationem ultimam deferemus.

Modi sciendi tres sunt, Definitio, Divisio, & Argumentatio.

S E C T I O

De Definitione.

I. *Definitio* duplex est, formalis, & objectiva; hæc est ipsa entitas rei quæ definitione explicatur, & ad Metaphysicam spectat, illa est instrumentum quo rem explicamus, de qua in præsentia.

II. *Definitio* ergo primo Top. c. 4. sic definitur ab Aristotele, *Definitio est oratio explicans quod quid est rei*, seu essentiam rei, quam Philosophi quidditatem vocant, quia per eam satisfacimus quæstioni *quid est res*. *Oratio* ponitur loco generis, quod illi cum cæteris modis sciendi est commune, reliquæ particule loco differentię, hoc enim peculiare est definitioni ut explicet partes essentię per modum unius, & ut constitueat unam naturam, quod cum unâ dictione fieri nequeat, duæ saltem ad Definitionem requiruntur. Hic verò loquimur solum de *Definitione* apprehensiva, ut ostendam d. 43. log. f. prima. Oratio autem ibi sumitur prout abstrahit à vocali & mentali, nam qui volunt solas voces, non conceptus orationem esse, valde improprie loquuntur, cum enim sit sermo internus & verbum mentis, quidni & oratio?

III. *Definitio* dividitur primo, *Definitio* in *essentialem* & *accidentialem*. *Essentialis* est quæ explicat rem per suas partes essentielles, seu per quas in sua natura & essentia constituitur, quæ si physice fuerint, seu à parte rei distinctæ & constituentes, vocatur *Definitio essentialis physica*, ut, *homo est compositum ex corpore & animâ rationali*. Si partes fuerint metaphysicæ, & non à parte rei, sed solumper conceptus nostros distinctæ, quales sunt genus & differentia, vocatur *Definitio essentialis metaphysica*, ut, *homo est animal rationale*. *Accidentialis*, quæ & *descriptiva* *Definitio* dicitur, est, quæ rei naturam per accidentia quædam & proprietates explicat saltem mediatè, ob connexionem quam ad essentiam habent, ut cum dicimus, *homo est animal risibile*.

IV. *Definitio* item secundum S. Thomam dividitur in *Definitionem nominis*, seu quoad quid nominis, quâ nimirum explicamus quid nomina significant, & in *Definitionem rei*, seu quoad quid rei, quam jam explicavimus: licet enim non sciam conceptum quidditativum seu essentiam leonis aut elephantis, possum tamen scire perfecte quid homines per illa nomina significant: sicut licet sciam quid significet *molossus*, nescio tamen utrum differat specie ab alijs canibus minoribus.

V. Variæ pro *Definitionibus* assignantur regulæ. Prima est, ut *Definitio* constet genere, seu aliquo quod stet loco generis, per quod definitum conveniat cum alijs; & Differentiâ, per quam à cæteris omnibus secernatur. Secunda, ut nec sit diminuta, ut, *homo est vivens sensibile*, ubi deest differentia: nec superflua, ut, *homo est animal rationale, sensibile*. Tertia, ut convertatur cum definito, & ab uno ad aliud valeat consequentia, ut, *est homo, ergo animal rationale, est animal rationale, ergo homo*. Cuius ratio est, quia objectum est idem utrobique, magis tantum vel

Definitio nominis, & rei.

Regula bona Definitionis.

Definitio corvæ si debet cum definito.

minus explicatum. Quarta, ut non conveniat alijs à definito, & ut non omne definitum comprehendat. Quinta, ut sit clarius definito, est enim ejus manifestatio, quod semper facit, rem per partes veluti evolvendo. Potest tamen in Definitione poni æquè ignotum ac terminus ordinis quem definitum dicit ad ipsum, ut, *Pater est qui habet filium*, ubi licet filius sit æquè obscurus atque pater, ordo tamen ad filium est quid notius, ut dici solet in logica. Sexta, Addi solet, ut detur per genus immediatum, seu proximum rei quæ definitur, non per quodcumque remotum; malè enim hominem definiret qui diceret, *homo est corpus rationale*.

Prima regula pro argumentatione à definitione est, de quocumque affirmatur vel negatur *Definitio*, affirmatur vel negatur definitum, & è contra, ut, *Petrus est homo, ergo animal rationale*. Secunda, quicquid affirmatur vel negatur de *Definitione* objectivâ, seu de re definitâ, affirmari vel negari debet de definito, & è contra, ut si de animali rationali affirmamus quod sit vivens, & negamus quod sit insensibile, idem etiam affirmare & negare debemus de homine, cujus ratio est, quia *Definitio* objectivâ & definitum idem sunt.

Contra, inquis, de *Definitione* affirmatur quod sit *oratio explicans naturam rei*, quod tamen de definito affirmare fas non est. Resp. primò, id non affirmari de *Definitione* objectivâ, sed formali. Resp. secundò, sermonem esse de prædicatis realibus, & à parte rei illi convenientibus, non de ijs quæ accipit ab intellectu.

Quæres, utrum *Definitio* mentalis consistat in apprehensione, an iudicio. Existimo posse in utroque consistere; in apprehensione, quia per illam potest quis concipere prædicatum commune & differentiale, ac mente unire genus & differentiam, animal v. g. & rationale, ergo. Dices, non affirmatur quidquam, nec negatur per definitionem illam, ergo non manifestatur res, ergo non est modus sciendi. Distinguo consequens, non est modus sciendi perfectus, concedo consequentiam, imperfectus, nego, nam illa repræsentatio rei per partes explicitè conceptas est clarius repræsentatione rei non per partes, sed quasi confusè. Est tamen etiam *Definitio* in iudicio, quia affirmamus v. g. hominem esse animal rationale. Sed de hac re plura in log. d. 43. f. i. ubi eam plenius decidemus.

S E C T I O II.

De Divisione.

Divisio est oratio totum in suas partes distribuens, ubi totum, *divisum*, partes membra *dividentia* dici solent.

Divisio alia *Potentialis*, alia *Actualis*; *Potentialis* vocatur quia res aliqua dividitur in partes quas actu non habet, sed tantum potentia, id est, potest habere, ut genus, animal v. g. non dicit actu in conceptu suo species, non enim ex illis componitur, sed solum est in potentia in ordine ad illas, vocaturque respectu illarum *totum potestativum*, quia potest de illis prædicari, licet actu concipiatur nullâ illarum conceptâ: & si *divisum*, seu ratio communis sit genus, dicitur *Divisio* generis in species, ut, *animal aliud homo, aliud equus*, &c. Si *divisum* sit ratio communis analoga, dicitur *Divisio* analogi in analogata, ut in communi exemplo, *ens aliud substantia, aliud accidentis*.

Divisio actualis illa est, qua totam dividitur in partes, ex quibus actu constat, quæ si fuerint physice, *Actualis*, & realiter distinctæ, dicitur *Divisio actualis physica*, *Divisio est* sive *sententia*.

Debet esse clarius definito.

Regula argumentandi à Definitione.

Occurrit Objectioni.

Definitio reperitur & in apprehensione, & in iudicio.

I. Quid sit Divisio.

II.

Divisio potentialis.

III.

Divisio actualis.

Divisio in-
tegralis.

sive partes essentielles fuerint, ut *hominis alia pars cor-
pus, alia anima*, quæ dicitur *divisio essentialis*; sive in-
tegrales, ut, *hominis alia pars caput, alia manus, &c.* quæ
appellatur *Divisio integralis*, desumit enim Divisio no-
men à partibus in quas divisim distribuitur, ac pro-
inde quot compositionis, tot etiam Divisionis sunt
genera. Si autem partes fuerint metaphysicæ, & non
realiter distinctæ, ut *animal & rationale*, vocatur Di-
visio actualis metaphysica.

IV.
Divisio sub-
iecti in ac-
cidentia.

Divisio ac-
cidentis in
subiectum.
Divisio ac-
cidentis in
alia acci-
dentia.

*Divisio accidentis illa est quæ datur per acciden-
tia, & communiter triplex censetur, prima subiecti
in accidentia, ut, hominum alius albus, alius niger, ad
quam Divisionem revocari potest nomen, seu vox,
quæ ex placito hominum est subiectum vel quasi
subiectum variarum significationum quæ illi acci-
dunt. Secunda est accidentis in subiectum, ut, albedo
alia lactis, alia nivis. Tertiò est Divisio accidentis in
alia accidentia sibi adjuncta, ut, album aliud amarum,
aliud dulce, quod non fit nisi in concreto. Porro Di-
visio hæc accidentalis potentiali similior est quàm
actuali, quia potius est ratio superior continens sub
se membra dividenda ut inferiora de quibus præ-
dicari possit, non ut partes actu illam componentes.*

V.
Regula bo-
na Divi-
sionis.

Leges Divisionis sunt: prima, ut sint ad mini-
mum duæ partes, saltem formaliter distinctæ, aliter
enim non est Divisio. Non tamen nimis sunt multi-
plicandæ, ne confusionem pariant, sed si plures sint,
enumerandæ precipuè & maximè generales. Se-
cunda, ut membra dividenda non se invicem inclu-
dant, defectu cuius hæc est mala Divisio, *animal a-
liud brutum, aliud leo*. Tertia, ut neutrum membrum
adequet divisum, quæ de causâ hæc est mala, *animal
aliud rationale, aliud sensibile*, quia sensibile æquè latè
patet ac animal. Quarta, ut omnia membra divi-
denda simul adequant divisum, ac proinde hæc est
mala Divisio, *animal aliud homo, aliud leo*, latius enim
patet animal quàm hæc duo.

Varij pro *Divisione* assignantur argumentandi
modi, qui Divisioni potentiali potius conveniunt,
quàm actuali. Primus pro *potentiali* est à positione
divisi ad positionem unius ex membris dividendis
sub disunctione, ut, *est animal, ergo vel rationale vel
irrationale*, & è contra à positione unius membri ad
positionem totius, *est homo, ergo animal*. Non sic in
integrali & actuali Divisione, non enim valet, *est ho-
mo, ergo vel caput, vel pes, vel aliud corporis membrum, est
caput hominis, ergo homo*. Secundus item pro solâ po-
tentiali est à negatione divisi ad negationem om-
nium partium dividendum, & à negatione harum
omnium ad negationem divisi, *non est homo, ergo nec
Petrus, nec Paulus &c.* & è contra. Tertiùs à positio-
ne divisi & negatione unius membri, si duo tantum
sint, ad affirmationem alterius, ut, *est animal, non ir-
rationale, ergo rationale*: quod si partes plures sint, om-
nes negandæ sunt præter unam, & vice versâ ab af-
firmatione unius partis ad negationem alterius, ut,
est animal idque rationale, ergo non irrationale. Pro actua-
li Divisione hoc universim dici potest, bene valere ab
affirmatione unius partis ad negationem alterius *est
anima, ergo non corpus, est corpus, ergo non anima*. Quod
enim aliqui dicunt, à diviso ad partes collectivè
sumptas valere consequentiam, ut, *est homo, ergo ani-
ma & corpus unita*, videtur potius argumentatio à de-
finitione physica, quàm Divisione.

VI.
Modi argu-
mentandi à
Divisione.

Hic disputant nonnulli utrùm definitio sit diver-
sus modus sciendi à Divisione, sed quia res est non
parum controversa, commodius discutietur in lo-
gica: De qua proinde dicam d. 43. log. l. 2. Solùm hîc
notandum ad modum loquendi, divisionem sicut &
definitionem dici bonam vel malam, non veram vel
falsam, veritas enim nisi in iudicio propriè esse non
potest. Deinde potest esse propositio vera, & tamen
definitio vel Divisio mala, ut, *homo est animal sensibile*,
est vera propositio, mala tamen hominis definitio.

Definitio
dicitur bona
vel mala,
non vera
vel falsa.

DISPUTATIO V.

De Propositione.

SECTIO PRIMA.

De Nomine.

I.
Definitio
Nominis.

Nomen non prout idem est cum termino, sed
strictius sumptum, sic definit Aristoteles pri-
mo Perih. c. 2. *Est vox significativa ex institu-
to, sine tempore, cuius nulla pars significat separata, finita,
& recta, quæ cum verbo est veram vel falsam efficit oratio-
nem*. Per ly *vox* excluduntur termini mentales, per
significativa voces non significativæ, per ly *sine tem-
pore* differt à verbo, cuius nulla pars significat, ut exclu-
dantur termini complexi ex duobus verbis, qui se-
cundum aliquos sunt oratio: per ly *finita* excludun-
tur termini infiniti, quos ob hoc à ratione nominis
excludit Aristoteles, quod non videantur ita apti ad
conficiendas propositiones doctrinales & scientificas,
cùm non significant quid res sit, sed solum quid
non sit, & significatum habent valde indetermina-
tum per ly *recta* excludit Aristoteles casus obliquos,
qui non tam sunt nomina, quàm casus nominum,
& significatio est imposita recto: tum etiam quia
sensum cum verbo est per se efficere non possunt; &
per hanc etiam ultimam particulam excluduntur
termini adjectivi à ratione nominis.

Termini
infiniti non
sunt nomina.

Termini
adjectivi
non censentur
nomina.

Plurimæ circa hanc nominis definitionem ab A-
ristotele traditam oriuntur difficultates, quam pro-
inde acriter impugnat P. Hurr. hic s. prima & aliam

R. P. Th. Comptoni Philosophia.

impugnata fortassis non difficiliorem statuit: sed res
non est tanti, ut illi immorandum censeam.

Id solum hîc cum Doctoribus communiter no-
tandum, hæc tria multum inter se differre, *significa-
re tempus, connotare tempus, & significare cum tempore*.
Significare tempus hîc dicitur quod ad tempus vel ali-
quam ejus partem significandam imponitur, ut hæ
voces, *tempus, annus, dies, hora &c.* Quorum princi-
pale, imò adequatum significatum est tempus vel
pars ejus. *Connotare tempus* illa dicuntur, quorum li-
cèt principale significatum non sit tempus, sed ali-
quid aliud, denotant tamen illud aliud certo tempore
fieri, ut *prandium & cena* significant comestionem,
denotant tamen illam stato tempore fieri debere, ac
proinde connotare tempus dicuntur. *Significare cum
tempore* est non solum significare actionem aliquam,
sed ulterius etiam significare illam exerceri in ali-
quâ differentiâ temporis, nempe *præterito, præsentî,
vel futuro*, & cum eo à quo proficiscitur illa actio,
in aliquâ ex illis temporis differentiis conjungi: v. g.
hoc verbum *scribo* non solum significat scriptionem,
sed quod illa actio mecum tempore præsentî secun-
dum exercitium conjungatur; unde manifesta est
differentia inter hoc nomen *cena* & verbum *cæno*,
nam *cæna* significat naturam actionis comedendi
quasi affectam tempore nocturno, quod connotat;
non tamen tempus significat: sicut licèt Pater sig-
nificet naturam Patris ut connotat filium, non ta-
men

III.
Quid sit
significare
tempus.

Connotare
tempus.

Significare
cum tem-
pore.

Aliud est
connotare
aliud sig-
nificat.

B

hæc